



LÄHEMAD ÜRITUSED

Reedel, 23. juulil ja laupäeval, 24. juulil – Eesti Spordiajaloo Seltsi XX suvekool Peraaru sporditalus Viljandimaal.

Paik on küll uus, aga nagu koolis vanastigi, on seal peamised koolitunnid. Seekord keskenduvad need kergejõustikule, spordile Viljandimaal ja muidugi olümpiateemadele, sest algab ju suvekool Tokio OM avamise (seda jälgitakse koos suurelt ekraanilt) päeval. Koolmeistrite rollis astuvad üles kergejõustiku-treenerist taluperemees **Holger Peel**, Viljandimaa pikaaegne spordijuht **Ilmar Kütt** ja arvatavasti ka mõni maakonna olümplane.

Suvekoolist osavõtmiseks on vajalik hiljemalt 15. juuliks registreeruda osavõtumaksu (15 eurot, mitteliikmetel 25 eurot) tasumisega Eesti Spordiajaloo Seltsi arveldusarvele nr. EE951010152001602002. Tallinna osakonna liikmed saavad selle maksta ka oma osakonna laekurile Viive Reesarele (59196767). Ka saab oma osavõtusoovist teada anda ja seda kinnitav rahatäht toimetada seltsi esimehe Enn Mainla kätte, kui eelnevalt kokku leppida tel. 56497632, sest muidu on teda keset suve seltsi kontorist spordimuuseumis tabada raske.

Osavõtumaksu tasunutele kindlustatakse majutus (võimalusel kaasa võtta oma voodipesu) ja toitlustamine (õhtu- ja hommikusöök ning kaks lõunat). Võimalikul määral kompenseeritakse kohalesõidu kulud avalduse alusel bussipiletite esitamisel või eraauto puhul kaugusele vastava bensiinitšeki lisamisel, kusjuures eeldatakse reeglina autos vähemalt kolme kaasreisijat, milleks palutakse varakult võtta kontakti Tallinna osakonna liikmetel oma osakonna juhatusega ja tartlastel jt. lõunapoolt sõitjatel seltsi esimehega, kes korraldavad reisiseltskondade komplekteerimist. Kes saavad mingi sõiduvahendiga Viljandisse (soovitavalt enne 11.00) ja vajaksid sealt Peraaru tallu jõudmiseks küüti, palume samuti võimalikult varakult sellest teada anda, et oleks võimalik transporti organiseerida.

Saabumine Peraaru tallu (Roosisilla külas Suislepa lähistel Viljandi vallas) reedel, **23. juulil kella 11.00–12.00** vahel. Kohapeal teatatakse täpsem ajakava,

milles loomulikult on koolitundide kõrval jäetud aega ka sportlikuks lõõgastuseks. Kooli lõpukell heliseb laupäeva pärastlõunasel ajal kella kolme paiku.

Neljapäeval, 2. septembril kell 12.00 – ESAS seltsipäeval Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis on loodetavasti lõpuks siiski peale mitut edasilükkamist võimalik kuulata laskesuusatamistreenerit **Rein Pedajat**, kes on Elvas juba nelikümmend aastat edukalt jaganud noortele selle spordiala tarkusi.

Neljapäeval, 16. septembril kell 12.00 – Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis **meenutame Aksel Tiiki**, spordimuuseumi asutajat, Eesti Spordiajaloo Seltsi asutajaliiget ja esimest auliiget, kelle sünnist 14. mail möödus 100 aastat, aga koroonaga ei võimaldanud siis kokku tulla.

Esmaspäeval, 20. septembril kell 15.00 – ESAS Tallinna osakonna seltsiõhtul huvialaklubis Raavis (Raua tn 1, hoone nurgauks) on külaliseks keegi aasta esimesel poolel kuulamata jäänud esinejatest.

NB! – Teatajas ilmunud informatsiooni ESAS ürituste kohta palume võtta osalemise kutsena, sest postikulude kokkuhoiu vajaduse tõttu iga ürituse kohta eraldi kutset ei järgne. **Täpsemat infot** (eriti koroonaajal on muutused võimalikud ja kiired tulema) **ürituste kohta saab Eesti Spordiajaloo Seltsi kodulehelt** – www.esas.ee või ESOMi kodulehelt – www.spordimuuseum.ee

KROONIKA

Kahjuks lootused, et kevad toob kaasa lõdvendused koroonapiirangutes ja seltsi tegevus saab plaanipäraselt jätkuda, ei täitunud ja nii lükkuski täiskogu koosolek edasi ja teised üritused jäid ootama paremaid aegu. Seega kroonikasse on lisada napilt, aga püüame olla tuleviku suhtes optimistlikud ja loodame, et oma siin kirjapandud plaane ei pea koroonaga sunnil enam korrigeerima, kuid siiski tasuks olla tähelepanelik võimalike muutuste suhtes.

MEENUTAME IVAN DRATŠOVI
Hillar Karm, võrkpalliveteran

10. mail oleks 100-aastaseks saanud eesti võrkpalli üks säravamaid treenereid Ivan Dratšov – Vanja nagu võrkpalliringkonnas teda kutsuti.

„Ei tea Ivan Dratšovi? Ei tea, ei tunne, pole kuulnud?“ – niisuguse vastuse võib andeks anda noorele inimesele, kes spordist ei huvitu. Kui Dratšovi nime ei tea keskealine spordihuviline, võiks ta oma teadmatust häbeneda. Kui Ivan Dratšovi nimi ei ütle midagi võrkpalli harrastavale noorele, on see ka kuidagi

vabandatav. Kui aga Ivan Dratšovi nimi ei ütle midagi kesk- või vanemaealisele võrkpallurile – peaksid nad piinlikkusest maa alla vajuma.

Iga spordiala edasikandjaks on treener. Sportlane tuleb, mängib ja läheb – treener jääb, jääb igaveseks meie mällu. Ivan Dratšov (*pildil Vinni spordihoones 1988*) üle 40 aasta kestnud treeneritöö on jäänud meie võrkpalliajalukku päikesesära ja kuldsete tähtedega.

Eesti spordiajalugu ei tunne teist treenerit, kellele on omistatud kolm teenelise treeneri aunimetust – Eesti NSV (1966), Ukraina NSV (1974) ja N Liidu (1980) teeneline treener.

1950-ndatel aastatel Eesti koond-naiskonna peatreenerina viis Ivan Dratšov Eesti naiskonna kuuel korral üleliidulistel turniiridel tippnaiskondade „kandadele“.

1952. aasta ametiühingute üleliidulisel meistrivõistlusel tuli Kalevi naiskond hõbemedalile. Ivan Dratšov oli ka ise edukas võrkpallur, kes 1947. ja 1953. aastal tuli Tallinna Kalevi meeskonnaga Eesti NSV meistriks.

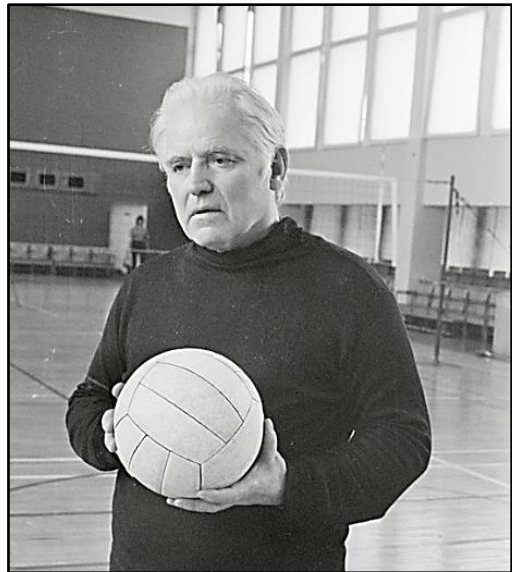
1963. aastal määrati Ivan Dratšov Tallinna Kalevi ja Eesti koondmeeskonna peatreeneriks.

On öeldud, et just Ivan Dratšov lõi Eestis intellektuaalse võrkpallimeeskonna, kus selle aju moodustasid sellised andekad mängumehed, vasakukäelised Peet Raig (Kalevi meeskonna kapten) ja Henn Karits ning võistkonna üks tugitalasid, sidemängija Kalle Kukk. Viimane on humoorikalt öelnud, et tavaliselt võitsid vastased ikka soojenduse, meie aga hiljem mängu. Henn Karits on lisanud, et mehed tegutsesid täpselt, kergelt ja paindlikult, süsteem pidi ikka „õlitatult“ toimima, igaüks pidi teadma, kus on tema koht ja mida ta tegema pidi. Vanja ei talunud primitiivsevõitu, suuresti vaid jõule rajatud võrkpalli.

Eesti võrkpallitreenerite akadeemiline isa, TRÜ (TÜ) sportmängude kateedri juhataja Aleksander Rünk pidas tähtsaks üht võrkpallimängu põhitõde – ei ole mingit mõtet rääkida võistkonna mängu taktikast, kui mängijad pole oma tehnilistelt oskustelt võimelised taktikalisi kombinatsioone tipptasemel sooritama, et treeneri planeeritud taktikat mängus ellu viia ja mäng võita.

Vanja uuenduste tõttu ei saanud vastasvõistkondade treenerid sageli aru Kalevi mängu ülesehitusest – eestlastel olid nagu rünnakud ja ei olnud ka, aga pall leidis ikka tee vastase väljakupoole pörandale. Mitte ainult vastased, vaid sageli ka kalevlased ise ei teadnud, milliseks sidemängija suunab rünnaku jätku, sest meeskonna tegutsemise aluseks oli improvisatsiooniline mäng.

Tempomuutused, vastast eksitavad liikumised, pettelöögid, õigeaegselt ja oskuslikult ajastatud blokk, planeerivad ja efektiivsed pallingud – need olid



Dratšovi-aegse Kalevi pearelvad. Loomulikult oli edu eeltingimuseks pallingu hea vastuvõtt ja palli täpne suunamine sidemängijale, ilma milleta ei oleks olnud võimalik midagi korda saata. Pallingu vastuvõttu harjutatigi peamiselt hommikupoolsetel treeningutel.

Eelmise sajandi maailma üks kahest paremast võrkpallitreenerist, kauaaegne N Liidu koondise peatreener Vjatšeslav Platonov ütles Ivan Dratšovi iseloomustamiseks: „Ta oli mõtleval, analüüsiv treener, suur asjatundja, kes oskas valida ja kujundada oma meeskonnale sobiva mängutaktika, sõltuvalt nendest mängijatest, keda ta juhendas ja milline potentsiaal nendes meestes peitus. Kalev mängis nagu juut – ise mängis, aga teistel ei lasknud mängida“.

Ligi 40-le Vanja õpilasele omistati meistersportlase nimetus, kellest 4 tulid NL-i koondises olümpiavõitjateks – Viljar Loor, Oleg Moliboga, Fjodor Laštšonov ja Valeri Krivov.

Vanja treeneritöö tähetund saabus 29. augustil 1968, kui Tallinna Kalev alistas Moskvast AKSK meeskonna ja kalevlased krooniti N Liidu võrkpallimeistriteks. See oli suursaavutus, millele võrdset ei ole eesti võrkpalluritel olnud ei varem ega ka hiljem. Siinjuures on tähelepanuväärne, et teel meistritiitlini võitis Tallinna Kalevi meeskond kaheksa kuud kestnud hooaja vältel viimased 14 mängu järjest, vaatamata sellele, et vastasteks olid N Liidu kõige tugevamad meeskonnad.



NSV Liidu meistermeeskond 1968 (vasakult): Peet Raig, Madis Mõõk, Taivo Uljas, Peeter Sepp, Tarvi Uljas, Ülo Raidma, Henn Karits, Anti Penu, Martin Kraaner, Kalle Kukk, Dmitri Dratšov, Juhan Kalamägi ja treener Ivan Dratšov

N Liidu tšempionitiitliga pärjatud Tarvi Uljase tõdemusega tuleb nõustuda: „Niisugune võit saab sündida vaid üks kord sajandi jooksul“.

1968. aasta suurt edu Kalevil hiljem korrata ei õnnestunud, kuigi me kõik seda lootsime ja väga ootasime. Vastased õppisid tundma Kalevi mängustiili ja see neid enam ei üllatanud. Hiilgavale võidule järgnesid tagasilöögid ja kriitika. Alkohol ja suhete teravnemine võrkpallifunktsionääridega viisid Vanja olukorran, kus talle lihtsalt „anti kinga“ ja üle paarikümne aasta oma elust Eesti võrkpallile pühendanud mees oli „lindprii“.

„Mustast august“ aitas Vanjal välja saada kutse tulla treeneriks Ukrainasse, algul Dnepropetrovskisse ja seejärel Luganskisse. Ukrainas veedetud kolme aasta pikkuse töö viljad olid väga muljetavaldavad – medalid üleliidulistelt meistrivõistlustelt ja hõbe Euroopa karikasarjas.

Vaatamata tööstele edule ei saanud Vanja rahutu hing Ukrainas asu – tema süda oli Eestis ja ta ihkas tagasi siia, koju. Taas Eestisse jõudis ta 1975. aastal.

Veel kord viis Vanja Kalevi N Liidu kõrgliigasse, kuid taas ei õnnestunud sinna püsima jääda. Ta ise ei olnud endaga rahul ega ei oldud rahul ka temaga.

Pärast pensionile jäämist asus Vanja elama Vinni keskusesse, kus tema käe all Vinni näidissovhoostehnikumi meeskond (!) võitis kahel aastal (1983 ja 1987) Eesti meistrikullad. Vinnis elas Vanja üle ka kaks infarkti.

Vanja oli tunnistanud, et esimesel kohal tema elus oli olnud võrkpall ja võrkpallurid ning teisel kohal pere ja lähedased inimesed. Vanja tütar Jelena, kes meie hulgast lahkus 2006. aastal, on oma meenutustes öelnud, et kus ta isa iganes ka ei viibinud, sütitas ta seal alati inimestes armastust võrkpallimängu vastu.

Ivan Dratšovi viimaseks sooviks oli enne „Liiva-Hannuse“ juurde lahkumist, võtta Tallinna Liiva kalmistul kaasa võrkpall. Kaks valget gala-võrkpalli, üks naiskonnalt ja teine meeskonnalt läksid kaasa teda saatma igavikuteel.

Venemaal, Krasnodari kraisis, Tuapses sündinud venelases, Kalevi meeskonna peatreeneris Ivan Dratšovis oli eestimeelsust ehk rohkemgi kui paljudel tänastel eestlastel. Ivan Dratšov lahkus meie hulgast 2. jaanuaril 1989. aastal Vinnis.

AKSEL TIIK – 100

14. mail saanuks 100-aastaseks Eesti Spordimuuseumi asutaja ja meie seltsi esimene auliige Aksel Tiik (*pildil*). Seega oli ta sünniaastaks 1921, sünnikohaks Tallinn. Keskhariiduse omandas ta Tallinna inglise kolledžis, mille lõpetas 1941. aastal, kui kool kandis juba 9. keskkooli nime.

Koolis suunas teda spordi juurde Felix Tammet. Meelisalaks sai võimlemine, nii sport- kui ka põrandvõimlemine. Oma suure eeskuju ja edasise juhendaja leidis ta Ernst Idlas, aga näpunäiteid on ta saanud ka Peeter Pariselt ja Hugo Pauskarilt.

Keerulised sõjaajad saksa okupatsiooni all õnnestus tal suhteliselt rahulikult üle elada tänu Ernst Idlale, kes võttis ta tööle enda juhitava Eesti

Kutsekogude Keskliidu „Puhkus ja Elurõõm“ kehalise kasvatuse osakonda instruktorigiks.

Kui algas uus nõukogude okupatsioon ja Fred Kudu taastas Tartu Ülikooli Kehalise Kasvatuse Instituudi töö kehakultuuriteaduskonnana, oli Aksel Tiik 1948. aastal esimese sõjajärgse lennu lõpetajate seas. Idla koolituse läbinuna võeti ta juba tudengina teisi harima ja nii töötaski ta paralleelselt õpingutega 1946–1948 TRÜ KKT võimlemise ja kehakultuuri ajaloo ja metoodika kateedris õpetajana. Peale kõrghariduse omandamist jäi ta kehakultuuriteaduskonda tööle juba kehalise kasvatuse ja spordi kateedri juhatajana-vanemõpetajana. Ta oli ka ühiskondlik akrobaatikatreener aastatel 1946–1957

1953. aastal usaldati Aksel Tiigile (*pildil oma töölaua taga*) vastavatud Eesti Põllumajanduse Akadeemias kehalise kasvatuse ja spordi kateedri käivitamine ja selle juht oli ta kuni 1974. aastani olles pikka aega ühtlasi ka EPA spordiklubi esimees. 1959. aastal kaitses ta väitekirja teemal „Võimlemine Eesti koolides XIX sajandi teisel poolel,“ ja omistati talle pedagoogikakandidaadi kraad (kinnitati 1962). Ta oli üldse neljas spordivallas teaduskraadini jõudnud eestlane ja esimene, kes kaitses kraadi spordiajaloo teemal.



Seega oli mõistetav tema määramine 1959. aastal ENSV Spordikomitee teaduslik-metoodilise nõukogu spordiajalookomisjoni esimeheks. Komisjon korraldas EPA toel kaks (1962 ja 1964) vabariiklikku spordiajaloo teaduslikku konverentsi. Kuid kohe võeti komisjoni tööplaani ka spordiajaloolise materjali kogumine ning säilitamine ja seega selge kurss spordimuuseumi asutamisele. Moodustati muuseumi asutamise toimkond Aksel Tiigiga eesotsas, kelle energilise töö tulemusena kinnitas ENSV Spordiühingute- ja Organisatsioonide nõukogu presiidium 28. jaanuaril 1963 Spordimuuseumi koosseisu ja eelarve. Vastasutatud ühiskondliku spordimuuseumi direktorina sai Aksel Tiigi peamiseks mureks muuseumile riikliku staatuse taotlemine. Seda eesmärki teenisid ka kaks spordinäitust: 1963. ja 1965. aastal EPA spordihoones, kus oligi ühiskondlikule muuseumile võimaldatud ruum oma kogutud eksponaatide hoidmiseks.

Aksel Tiigi pingutused kandsid vilja – 1. juulist 1967 asutati ENSV MN määrusega riiklik spordimuuseum. Selle esimeseks direktoriks sai Olaf Langsepp,

kuid loomulikult oli Aksel Tiik alati oma jõu ja nõuga abiks, olles muuseumi teadusliku nõukogu liige kuni 2001. aastani.



◀ *Spordimuuseumi asutaja oma 86. sünnipäeval 14. mail 2007 spordimuuseumi ees koos järeltulijatega direktori postil (vasakult):*

*Mati Tolmoff (2001–2009),
Enn Mainla (1971–2001),
Aksel Tiik (1963–1967),
Olaf Langsepp (1967–1971)*

Ta oli küll peale EPA kehalise kasvatuse ja spordi kateedri juhatamise veel kümme aastat jätkanud tööd õppejõuna, kuid side ei katkenud ka pensionile jäämisega 1984. aastal. Oli ta

ju juba 1962. aastal hakanud juhatama EPA õppejõudude meesvõimlemisrühma ja jätkas sellega kuni 2001. aastani, nagu ka 1986. aastal alustatud ESTIKO meeste tervisevõimlemisrühma juhendamise.

Tegutses ka spordikohtunikuna (vab kat sportvõimlemises ja akrobaatikas). Kuulus Sportvõimlemisföderatsiooni presiidiumi ja on juhtinud akrobaatika-sektsiooni tegevust. 1987–1989 oli Eesti Võimlejate Liidu taasasutamise algatusrühma liige.

Avaldas teaduslikke ja õppe-metoodilisi artikleid ning esines teaduskonverentsidel ettekannetega, näiteks "Eesti Võimlejate Liit" (1967), "Eesti Võimlemisõpetajate Selts" (1972), "Kehakultuuri sihtkapitali valitsus" (1978), "Laste kehalisest arendamisest eesti rahvapedagoogikas" (1980), "Rahvapärastest jõumängudest" (1984). Oli "Eesti nõukogude entsüklopeedia" autoreid ning Kehakultuuri ja Spordilehe kaastöölisi. Oma meelisalast akrobaatikast kirjutas ta 1951. aastal ka õpiku: „Akrobaatika algajatele“, aga ta ei jätnud tähelepanuta ka oma suurt eeskuju olles 1991. aastal ilmunud raamatu „Ernst Idla – võlur Tallinnast“ autoreid. ESM ja ESAS Toimetistes nr 7 ilmus 2007. aastal tema kogumik artikleid ja uurimusi.

Eesti Spordiajaloo Seltsiga oli ta loomulikult seotud asutamisest peale olles asutajaliige 1989. aastal ja järgmisel aastal sai temast ka esimene seltsi auliige. Tunnustust oli jagunud talle varemgi – 1963. aastast oli ta Kalevi ja 1974. Jõudi auliige, 1972. aastal nimetati ta ENSV teeneliseks sporditegelaseks.

Aksel Tiik lahkus meie hulgas oma 90. aastaringil 30. augustil 2010 ja ta puhkab Järva-Jaani kalmistul.

ESAS TÄISKOGU JA KOOLITUSPÄEV SEEKORD TURBAS

Viive Reesar

Lõpuks ometi sai teoks ka üks edasilükatud üritus, mis toimus 3. mai asemel nüüd 7. juunil Eesti Mootorisportide Muuseumis (MOMU) Turbas. Lõdvendused koroonarindel andsid meeldiva tulemuse – seltsikaaslasi oli kohale tulnud tubli kvoorumijagu ja pisut enamgi. Ilmselt meelitas ka koht ja enamusele seni nägemata muuseum, mille loojaks seltsikaaslane Arno Sillat.



Päev algas täikogu koosolekuga, kus kõigepealt seltsi esimees Enn Mainla andis ülevaate eelmise aasta ja selle aasta alguse tegevusest (*allpool kärbituna*):

2019. aasta 28. novembril ESAS täiskogu valitud viieliikmelises Seltsi juhatuses jätkas ka 2020. aastal esimehe Enn Mainla kõrval aseesimehena Rein Järva ning juhatuse liikmetena Heiti-Hillar Karm, Aare Oja ja Enn Hallik. Ka revisjonikomisjoni koosseis on tuttav: Mai Luik, Endla Peets ja Aime Tobi.

Selts alustas 2020. aastat 130 tegevliikmega, kuid kahjuks viis vikatimees aasta jooksul igavikuteele 8 väarikat liiget, kellest koguni pooled olid auliikmed: Heino Jeret, Paul Kuldkepp, Valter Lenk, Nora Kutti, Ain-Kaarel Kaasik, Aarand Roos, Malle Ranne ja Villem Lüüs. Liikmeskond täienes 7 uue liikmega: Kalev Jahnsen, Rein Põldoja, Aivar Soop, Rein Ling, Ellen Liik, Andrus Nilk ja Holger Peel, seega aasta lõpetati 129 liikmega. Praeguseks on arv kahanenud 125-le,

sest sellel aastal oleme kaotanud veel neli seltsikaaslast: Erlend Teemägi, Anto Raukas, Heldor Käärats ja Osvald Mõttus. Mõelgem nendele tosinale toredale seltsikaaslasele langetatud päi.

Juhatus pidas vajadusel nõu kaasajale kohaselt ja olude sunnil peamiselt elektroonilisel teel või arutati probleeme ka telefonitsi. Aastale vajutas ju alates märtsist oma pitseri vahelduva ägedusega kulgenud koroonapandeemia, mis pärssis tegevust omajagu ja kahjuks sai see uut hoogu sellel aastal.

Kui täiskogu käis tavaliselt koos kaks korda aasta, so mais ja novembris, siis seekord õnnestus üldkoosolek pidada alles juulis koos suvekooliga ja sügisene kokkusaamine ühes planeeritud seltsi XV konverentsiga jäi hoopiski ära. Ära jäid ka mitmed ajaloopäevad nii Tartus kui Tallinnas. Aasta algas küll tavapäraste seltsipäevadega Tartus (jaanuaris kuulati laskesuusaveterani Rein Põldoja meenutusi, veebruaris spordiajakirjanik Enn Hallik rääkis oma olümpiasõitudest ja märtsis oli kuulajate ees Vasaloppeti võitja Raul Olle) ja ka mõne seltsiõhtuga Tallinnas (pikemalt Rein Järva ettekandes), kuid siis keerati üritused lukku. Alles septembris sai jätkata ja Tartus meenutati ülikoolilinna võimlejate esinemisi 40 aastat tagasi toimunud olümpiaregatil, oktoobris toimunud kohtumisel kuulati korvpalliveterani Jüri Viigipuud, kuid novembri alguse seltsipäev koos 90-aastase korvpalliveterani Heiki Kuigoga jäi 2020. aasta viimaseks ühisürituseks, siis keerati üritused põhjalikult lukku ja nii ongi käesoleva aasta esimene üritus täna siin.

2020. aasta juuni lõpus sai teoks tavaliselt talvelõpu üritus – Pärnu spordiajaloo päev, mis seekord toimus juba 25. korda ja oli pühenatatud olümpiateemadele. 26. kord peab jällegi oma aega ootama.

Juulis õnnestus teoks teha ka tavapärane seltsi suve olulisem sündmus – 19. järjenumbrit kandev suvekool, mis seekord viidi läbi Jõulumäe Tervisespordikeskuses, esinejateks Enn Tasalain, Priit Neeme, Enn Hallik, Hannes Korjes ning olümpialased Tiit Helmja ja Allar Raja. Kahjuks takistas koroonaselle korraldamise rahvusvahelisena – tulla ei saanud soome kolleegid. Ka andis pandeemia tagasilöögi üldse rahvusvahelisele suhtlusele, ära jäi ülemaailmne kongress, õigemini toimus see virtuaalsena.

Pandeemia ei seganud siiski seltsi Teataja väljaandmist, mis tavapäraselt ilmus igakvartaalses rütmis, mis tähendab 4 numbrit aastas, so numbreid 93–96, kokku 68 leheküljel, mida koostas ja toimetas endiselt Enn Mainla. Selle aasta märtsis lisandus 16-leheküljeline nr 97, mis oleks võinud paksemgi olla, kui üleskutsele saata oma meenutusi-lugusid oleks reageerijaid olnud rohkem. Kahjuks ei saa sellel põhjusel teha lubatud kokkuvõtteid ka seltsiliikmete spordiaegade meenutustest, sest Rein Järva saadetud mälestuskildu pole kahjuks millegagi võrrelda, küllap vist sattus ka see üleskutse koroonakarantiini.

Kuid rõõmu saab tunda, et paksemate kirjatööde väljaandmine seltsi liikmete osalusel jätkus ja siin oli pandeemiat ilmselt kõige vähem tunda. Aasta jooksul spordiajalosõbra raamaturiiulisse jõudnutest oli iga-aastast traditsiooni hoidvaks raamatuks „Spordi aastaraamat“, seekord siis 2019. aasta kohta, mille

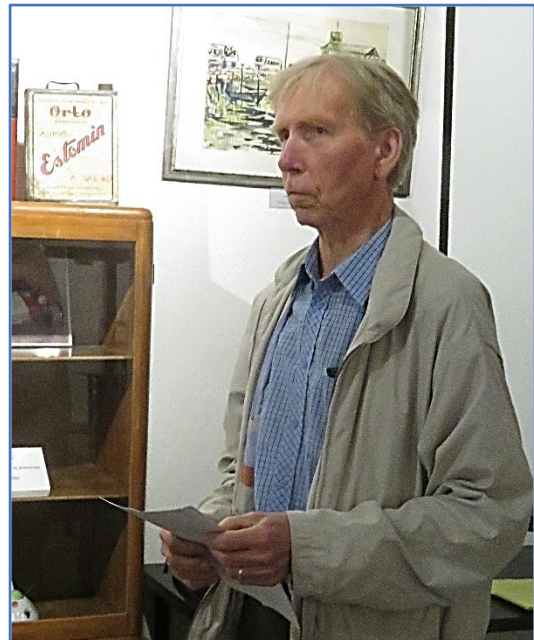
väljaandja rollis oleva Spordikoolituse ja -teabe sihtasutuse seltskonnas on koostajate hulgas ka seltsi liikmed Aare Oja ja Matis Song, kuid abilisi oli teisigi. Endiselt produktiivse Tiit Lääne nimi on kahe raamatu kaanel: „VII olümpiamängud. Antwerpen 1920“ ja (koos A. Selgega) „Korvpallile elatud elu. Treener Arnold Selge. Mitmeid raamatuid ilmutasid pealinna autorid, aga sellest lähemalt Rein Järvalt.

Sellel aastal saab loodetavasti ESAS väljaandena ilmuma meie Soome kolleegi Heikki Roiko-Jokela uurimus Soome-Eesti spordisuhetest. Kulle Raig on juba asunud seda tõlkima ja loodame finantside leidmisel eelkõige headele toetajatele. Esimesed toetused on juba laekunud mõnelt seltsi liikmelt ja loodame, et hea eeskuju nakkab.

Vähem oli küll sellel perioodil võimalust korraldada üritusi Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis, kuid endiselt asub seal meie seltsi peakorter. Tänuolik oleme ka seltsi toetajatele eesotsas Eesti Kultuurkapitali kehakultuuri ja spordi sihtkapitaliga. Aga rahalisest küljest tuleb pisut konkreetsemalt juttu revisjonikomisjoni aruandes.

Nagu tavaks saanud, rääkis kaasaruandes tegemistest pealinnas konkreetsemalt Tallinna osakonna esimees Rein Järva (pildil):

Head seltsikaaslased, nii nagu kõigil elualadel on ka meie seltsi Tallinna osakonna üritusi pärssinud ülemaailmne koroonapandeemia. Viimase 15 kuu jooksul, märtsist 2020 kuni juunini 2021 oleme kokku saanud vaid kolmel korral eelmise aasta sügisel pandeemia kahe laine vahelises madalseisus. Septembrikuus oli „külaline“ omade seast – Tiit Karuks meenutas oma mälestusi 40 aastat tagasi toimunud Moskva OM-ist. 30. septembril



järgnesime EOK üleskutsele korraldada nädala jooksul sportlikke üritusi. Meie liikmetele eakohaselt valisime oma ürituseks hommikuse rahvamatka Stroomi rannas ja metsas. Kahju vaid, et osalejaid oli napilt esimese kümne piires. Oktoobrikuus saime ajaloolist haridust Eesti fotograafiast läbi aegade. Ajaloolane Tõnis Liibek sisustas huvitavalt meie viimast kokkusaamist. Siis tuli jõuliselt peale pandeemia uus laine ja meie üritused seiskusid. Samas on selline nelja seina vahele surutud sundseis andnud hea võimaluse rohkem laua taha istuda, midagi uurida ja kirja panna. Parimal kombel kasutas seda ära meie kõige eakam ja lugupeetud auliige Uno Aava, kes uuris Eesti parimate automeeste elukäiku ja üllitas äsja kaante vahele raamatu „Võitjad. Mehed, kes kihutasid võidu 20. sajandil“. Tunnustama peab Märt Ibrust, kes Eesti korvpalli 100-nda juubeli puhul oli projektijuhiks ja autoriks juubelialbumile, kaasates sellesse

töösse ka mind. Eesti veespordi ajaloolane ja statistik Toivo Viilep sai koos Toomas Kleesmentiga hakkama ainulaadse statistikakogumikuga, pannes kokku läbi aegade kõigi Eesti ujumise meistrivõistluste tulemused. Tagasivaateid oma elukäigule tegid Valeri Maksimov ja Tiit Karuks, pannes vastavad uurimused ka kaante vahele. Meie värskelim liige Andrus Nilk, endine spordiajakirjanik, nüüd spordipublitsistik spetsialiseerunud mees, on viimastel aastatel järjepanu portreeterinud Eesti spordiinimesi, neist viimasena Rein Ottosoni. Tean, et käsil on uurimus Heino Endenist. Tunnustust väärt on ka Reio Ojavere, kelle initsiatiivil nägi ilmavalgust Tallina Kalevi Kergejõustikukooli ajalugu.

Mõne sõnaga keskenduksin traditsioonilisele väljaandele „Eesti spordi aastaraamat“. Palju aastaid, nii nõukogude ajal kui ka uuemal iseseisvusperioodil, on spordi aastaraamat olnud Eesti spordiajaloo teatmeteos nimele ja numbrite sõnatus keeles. Aastate möödudes on igal vajalikul ajahetkel hea võtta riiulilt teatmeteos ja meelde tuletada ühe või teise võistluse tulemust. Koostajate tiim, kes praegust aastaraamatut koostab 2011. aastast, paremustas aasta-aastalt teatmeteose sisu ja jõudis tippu 2018. aastaks, mil teos saavutas oma parima taseme.

Paraku 2019. aastast viidi väljaandjate otsusel sisse kontseptsiooni muudatus, mida korrati ka viimases 2020. aasta raamatus. Ühtede kaante vahele on üritatud ära mahutada spordiajalooline sisu sporditulemustes ja Eesti spordi infoteatmik, mis sisaldab infot piirkondlikust spordist ja spordialaliitudest. Selline kahestumine ühtede kaante vahel on aga kahjuks andnud tagasilöögi Eesti sporditulemuste kvaliteetssele jäädvustamisele. On palju näiteid sellest, mis peaks olema tulemuste pooltel paremini esitatud. Näiteks tulemusaladel peaks olema elementaarne aasta edetabelite äratoomine. Sportmängudes peaks taastama Eesti meistrivõistluste tabelite väljatoomise ja Eesti koondise mängude kuupäevad ning toimumise kohad. Kahetsusväärset on kahes viimases aastaraamatus oluliselt kärbitud Eesti sporditulemuste mahtu. Võtsin initsiatiivi ja tegin ESAS-i ja enda poolt 2020. a. novembris väljaandjaile ja koostajaile põhjaliku retsensiooni ning ettepanekud endise hea taseme taastamiseks, paraku tulemuseta. 2020. aasta aastaraamat ilmus taas kärbitud tulemustega – näiteks mu meelisalal korvpallis vaid neli lehekülge tulemusi varasema 16 lk asemel ehk neli korda vähem! Tõsi küll, oma osa oli siin ka koroonaviirusel.

Eesti spordiajakirjanduse eluaegse fännina tegin selle aasta veebruaris ESAS-i ja enda poolt uuele kultuuriministrile, kel esmakordselt kehakultuurialane haridus, ettepaneku reanimeerida üleriiklik kehakultuuri ja spordi väljaanne SA Kultuurileht mütsi all. Ministril on sihtasutuse üldkoosoleku näol vastav voli olemas. Paraku võib seegi jääda hüüdjaks hääleks kõrbes. Alust sellele kartusele annab ajakirjanduse, sealhulgas eriti spordiajakirjanduse uurija Roosmarii Kurvitsa 5. juuni Postimehes avaldatud artikkel „Ajalehe süünd ja pidev taassüünd“, kus ta jõuab järeldusele, et ühel hetkel muutub leht samasuguseks ajakirja-raamatu-nädalalehe udustel piirialadel ujuvaks nähtuseks nagu oma alguspäevil kaks sajandit tagasi. Seega – ei midagi rõõmustavat tuleviku vaates.

Aruannete vooru lõpetas revisjonikomisjoni esinaine Mai Luige (*pilt vasakul*) aruanne möödunud aasta finantsseisust ja raamatupidamisdokumentide revisjonist, mille käigus selgus, et 2020. aasta majandusaruanne on korrektne ja täiskogu kinnitas selle üksmeelselt.



Järgnesid sõnavõtud.

Urmas Minn (*pilt keskel*) tegi ettepaneku seltsi rahalise seisuga parandamiseks teha loteriisid ja oksjone, avaldas arvamust, et raamatute müügihind kahekordistuks, kui selles oleks autori autogramm.

Arno Sillat (*pilt paremal*) pidas vajalikuks spordialade kataloogi koostamist, millest saaks kiiresti leida vajalikke andmeid.

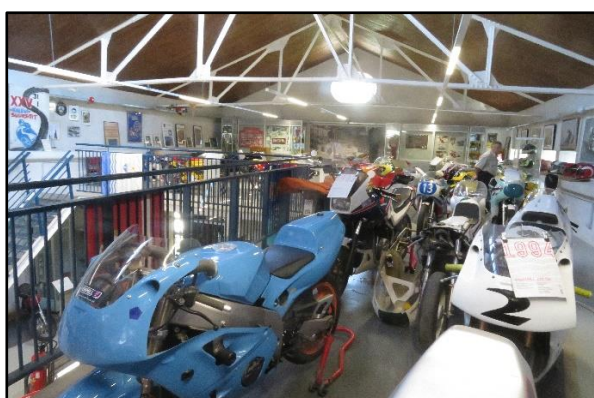
Enn Hallik jagas Rein Järva muret ja pidas samuti vajalikuks statistikakesksema aastaraamatu koostamise taotlemist, mida toetas üksmeelselt ka kogu täiskogu seltskond.

Koosoleku lõpetuseks olid meeldivamad hetked, kui seltsi esimees Enn Mainla jagas aupabereid neile seltsiliikmetele, kelle tegemised olid enam silma paistnud. Kiidutunnistused said Uno Aava, Valeri Maksimov ja Arno Sillat. Tänukirju jagus seitsmele seltsikaaslasele: Viive Reesar, Märt Ibrus, Rein Järva, Tiit Karuks, Henno Linn, Tiit Lääne, Andrus Nilk ja Toivo Viilep.

Päeva esimese poole lõpetas ergutav kohvipaus koos Arno Sillati pere küpsetatud hõrgutistega.

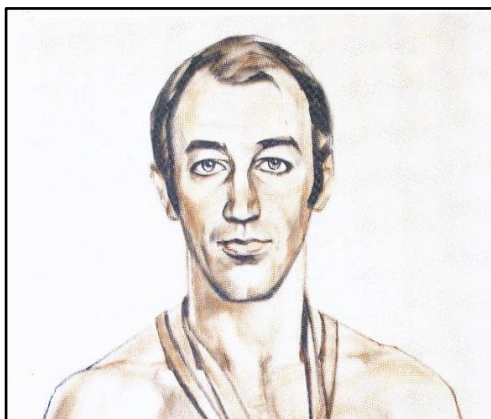
Päeva teise poole täitis koolitus – Eesti Mootorisporti Muuseumi rajaja Arno Sillat rääkis muuseumi saamisloost ja jõudmisest Ellamaa vanasse elektriijaama hoonesse. Seejärel siirduti juba näitusesaalidesse, kus iga väljapaneku juures sai kuulda asjatundlikke selgitusi. Hämmastav, millise kogu mootorsõidukeid on Arno Sillat suutnud kokku koguda ja millise kirega ta rääkis iga huvitavama sõiduki kogusse jõudmise tihti vägagi keerulisest teest. Ka üllatas, et ta on siiani tegutsenud riikliku toeta, st suuresti oma kulul, toeks ainult suur entusiasm ja Arno oma peregi pole jäänud kõrvale.

Nii mõnelgi meist oli nostalgitsemiseks põhjust nähes oma nooruspõlvest tuttavaid sõiduriistu. Muuseum täieneb pidevalt, oma panuse andsid seekord kirjasõnas Rein Tammis ja Mait Luha.



Koduteele asusime vaimustunult ja tänuga. Sellist vaatepilti, mida pakkus Arno Sillati rajatud muuseum, ei osanud oodata. Julgen soovitada, leidke üles see koht – Turba – tulge kaege oma silmaga ja te ei kahetse.

AVO TALPAS 75



28. juunil saanuks 75-aastaseks maadleja Avo Talpas, Selle puhul korraldasid Kohtla-Järve spordiselts Kalev ja Spordihuvi Klubi spordiajaloo päeva, kus peale mälestushetki Jõhvi kalmistul tema haua siirduti spordihoonesse avama näitust „40 aastat Avo Talpase mälestusvõistlusi“, toimusid esinemised ja autasustamised. Päeva naelaks oli Avo Talpase nimelise pingi avamine Kohtla-Järve kultuurihoone juures.

JAKOB WESTHOLMI GÜMNAASIUM – KORVPALLILEMBENE KOOL EESTI ESIMESEL ISESEISVUSPERIOODIL

Rein Järva

Jakob Westholmi Gümnaasium (JWG) on üks kolmest Tallinna nõ suurest korvpallikoolist Gustav Adolfi Gümnaasiumi (GAG) ja Reaalkooli kõrval, kus mäng on läbi aegade olnud populaarne ja saavutused märkimisväärsed. Kui 1919/20. hooajal hakkasid põhiliselt nimetatud kahe suurema kooli poisid NMKÜ juhendajate abil uudset ameerika mängu basket-balli harjutama ja 1920. aasta suvel tegid esimese näidismängu, siis ei jäänud kõrvale ka Kodrese (praegu Kevade) tänava poisid. JWG oli üks Tallinna koolidest, kes 1. aprillil 1922 asutasid TKSÜ (Tallinna Koolide Spordiringide Ühingu), mis käivitas Tallinna koolide vahelised iga-aastased esivõistlused.

Kooli enda spordiring oli asutatud juba 1917. aastal. Veelgi enam. Kerkisid esile mõned ärksama loomuga poisid, kes innustusid mängust teistest enam. Vaevalt 17-aastane Richard Mast tõlkis samal aastal ameeriklastelt saadud korvpalli võistlusmäärused esmakordselt eesti keelde. Koos klassivenna Eino Uuliga oli Mast nende 14 noorhärja seas, kes 14. detsembril 1923 asutasid Tallinnas Eesti Käsipalli Liidu. Märkimisväärne on, et mõlemad olid siis alles kümnenda klassi noormehed. Selleks ajaks olid nad juba võimlemiseltsi Sport liikmed. VS Sport tõmbas Kodrese tänava kooli poisse ligi sel tunnusel, et see kool oli nende spordiplatsile Wismari tänaval lähim kool. Tegelikult JWG spordipoistest ja -tüdrukuid saigi VS Sport kasvulava, niisamuti nagu näiteks Reaalkooli õpilased said ESS Kalevi kasvulavaks suhtelise läheduse tõttu Gonsiori tänava alguses asunud Kalevi spordiplatsile.

Kolm klassivenda, lisaks Mastile ja Uulile veel Roman Karro on igaveseks läinud Eesti korvpalli ajalukku kui esimesed. Nad olid esimese Eesti rahvuskoondise mängijad, kes avamängus Läti vastu 29. aprillil 1924 Tallinnas platsile tulid, sealhulgas Richard Mast koondise kaptenina. Paraku tulid jõuliste lätlaste vastu kaotusnumbrid 16:20.

1925. aasta jaanuarist märtsini peeti esimesed Eesti meistrivõistlused meestele, mille võitis VS Sport meeskond. Ja esimeses meistermeeskonnas taas kolm klassivenda: Mast, Uuli ja Karro. Kooli lõputunnistuse said nad alles paar kuud hiljem. Lisaks neile oli esimeses meistermeeskonnas ka August Veinmann, kes oli koolist lõpuklassis üle läinud teise kooli.

20-aastane Richard Mast oli Eesti Käsipalli Liidu asutamisel, põhikirja väljatöötamisel ja liidu töö käivitamisel üks aktiivsemaid mehi. Ta kuulus EKL-i esimesse juhatusse aastail 1924–25, hiljemgi roteerunud juhatuse koosseisu korduvalt. Gümnaasiumi lõpetamise järel suundus edasi õppima USA-sse, Springfieldsis asunud NMKÜ kolledžisse, mille lõpetas 1928. aastal. Hiljem, töötades juba NMKÜ kehalise kasvatuse juhina, täiendas ennast Genfis Kehalise Kasvatuse Instituudis. Oli 1930. aastail Tallinna NMKÜ meeskonna treener, viis meeskonna 1935. aastal Eesti meistritiitlini.



Tallinna NMKÜ korvpallimeeskond 1932 (vasakult): Treener Richard Mast, Aleksander Illi, Karl Jürgens, 4. Arno Niitme (Niggol), Robert Ratnik, Bernhard Noonni ja Egon Parbo

1925. aastal kooli lõpetanuist Roman Karro läks õppima Tartu Ülikooli õigusteadust, mängides ka Tartu EASK-i meeskonnas. Õigusteadlasena sai Saksa okupatsiooni ajal Eesti Kutsekogude (ehk ametiühingute) juhiks ning 1944. aastal valiti lühiajaliselt taastatud Eesti Käsipalli Liidu esimeheks. Hilisem elutee viis ta läbi Saksamaa Kanadasse.

Kolmas eelpoolnimetatud klassivend, esimene Eesti koondislane ja Eesti meister korvpallis Eino Uuli täiskasvanuna, pärast konservatooriumi õppima asumist, enam spordiga ei tegelenud. Tallinna Konservatooriumi lõpetamise järel

lauuerialal sai temast hiljem tunnustatud teatrilavastaja mitmes Eesti teatris, pikemalt Estonias.

Seega 1925. aasta JWG lend on Eesti spordi- ja kultuurilukku nende kolme mehe läbi jätnud väga sügava jälje. Järgmistel aastatel küündisid korvpallis Eesti meistermeeskondadesse Heino Lindpere (vil 1929, 1930. aastal Tallinna Kalevis) Egon Parbo (õppinud kuni 1927; 1930. ja 1931. aastal Tallinna Kalevis), Rene Kuusik (vil 1932, 1935. aastal Tallinna NMKÜ-s), Alfred Zimmermann (vil 1930, 1936. aastal Tartu NMKÜ-s), Raimond Eilmann (vil 1934, 1936. aastal Tartu NMKÜ-s), Hermes Kraus ehk eestistanult Härm Kore (vil 1934, 1935. aastal Tallinna NMKÜ-s). Rahvuskoondisse jõudsid neist Egon Parbo, kes oli 1960. aastate Eesti koondislase Enn Parbo onu, 4 korral ja Alfred Zimmermann 6 korral. Kahjuks Egon Parbo ei saanud majanduslikel põhjustel JWG lõpetada ja ta läks üle politseikooli. Ühe mängu rahvuskoondises tegi ka vil 1930 Robert Rieberg, kes mängis Tallinna NMKÜ-s.

1920. aastail JWG meeskonnana veel suuri võite ei saavutanud. Need tulid valdavalt 1930. aastail. Näiteks 1929/30. TKSÜ esivõistlustel jäi JWG meeskond noormeeste A-klassis poolfinaalis alla Reaalkoolile 23:30 ja 31:41. Reaalkool tuligi meistriks olles parem Vene Gümnaasiumist. JWG meeskonna nimekamad mängijad olid Robert Rieberg, Alfred Zimmermann ja Hugo Miller (Merendi), neist viimane teostas ennast hiljem rohkem kohtunikuna. 21. detsembril 1930. peetud Tallinna ja Tartu keskkoolide koondiste mängus, mille pealinn võitis lisaajal 29:25, võeti JWG poistest koondisse Rene Kuusik (vil 1932) ja Erich Freiberg (Pedari, vil 1933) Sama hooaja kevadel, 30. märtsil 1931 peetud Tallinn-Tartu korduslinnavõistlusel (võit 31:19 Tartule) võeti lisaks Kuusikule ja Freibergile Tallinna koondisse veel Maksim Karro (Karo, vil 1931). Ka Arnold Orav (vil 1932) arvati 1931/32. hooajal Tallinna koondisse.

Esimene suurem edu JWG poistele tuli 1932. aastal, mil meeskond tuli esimest korda TKSÜ meistriks. Kui kahel varasemal aastal, 1930. ja 1931., olid nad finaalis kaotanud Reaalkoolile, siis nüüd, 7. veebruari finaalmängus Kommertsgümnaasiumi vastu nad võitsid 41:11. Peagi aga selgus, et JWG-l oli keegi kaasa mänginud täiskasvanute Eesti esivõistlustel, mida tollane juhend ei lubanud. Seejärel tunnistati meistriks Kommertsgümnaasium, kuid neilgi oli sama lugu. Kokkuvõttes jäi 1932. aastal TKSÜ meistritiitel välja andmata, kuigi JWG oli sisuliselt tugevaim. Selles meeskonnas mängisid Rene' Kuusik (kapten), Erich Freiberg, Villiam Kramann, Herbert Vanase, Mihkel Teller, Gottlieb Sillam (hiljem väga tugev lauatenisist) ja Arnold Orav. Treenerina tegutses mõni aasta vanem vilistlane Robert Rieberg. 1934. aasta lend andis mitu tugevat mängijat. Aasta hiljem, 1935., tuli Tallinna NMKÜ meeskonnas sellest lennust Eesti meistriks Hermes Kraus (eestistamise järel Härm Kore) koos temaga ka Rene Kuusik ning veel aasta hiljem 1936. aastal Tartu NMKÜ-s tuli Eesti meistriks Raimond Eilmann. Koolivend Edgar Silber (eestistamise järel nimele kohaselt Hõbe) tuli aga 1940. aasta Eesti meistrivõistlustel ÜENÜTO meeskonnas 3. kohale olles ka kapteni rollis. 1934. aasta lennust jõudis Tallinna koolinoorte

koondisse veel Leonid Allikas. Peab märkima, et kõik nimetatud noormehed mängisid kooli koondises edukalt ka võrkpalli (sealjuures nimetamata on veel vil 1933 Endel Klausson (Kareda) ja Erik Dolf). Pärast õnnetult lõppenud 1931/32 hooaega kui kooli koondis jäeti TKSÜ meistri nimest ilma, alustati hästi 1932/33 hooaega võites 1932. aasta 20. novembri mängus lisaajal Reaalkooli 23:20 ja 4. jaanuaril 1933 GAG 21:13. Paraku hooaja lõpp läks käest ja TKSÜ meistrivõistluste finaalmängudes jäadi alla üllatusvõitjale Kaarli Gümnaasiumile 21:22 ja 15:29. JWG ja ka TKSÜ koondise parim mees Erich Freiberg jäi viimases mängus lausa nullipoisiks. TKSÜ koondises, kes tegi võistlussõidu Riiga, oli sel hooajal lisaks Freibergile veel Villiam Kramann. 10 aprilli 1933. aasta mängus TKSÜ koondis – Riia koolide koondis 44:29 tegi Freiberg 11 punkti. Sealjuures meie noortekoondise vastuvõtt Riias oli erakordselt sõbralik, oli ühine teelaud ja ca sajakonna rahvusrõivais Läti neiu rahvatantsud.

Järgmine suurem edu JWG meeskonnale saabus 1936. aastal. TKSÜ meistrivõistluste finaalis 7. märtsil läksid kokku JWG ja Kaarli gümnaasium. Väga pinevas mängus jäi poolaeg 10:10 viiki, lõpuks jäid westholmlased peale nelja punktiga 27:23. Meeskonnas mängisid Erich Junmann (Jõgisoo), Raimond Pals, vennad Ernst ja Lembit Pürge, Enno Simsivart, Aadu Birk, Vambola Möllerson (Möldre) ja Evald Kree. Neist kaks viimast olid juba siis ka tugevad jäähokimehed, kes jõudsid Eesti rahvuskooondisse. Sõprusmängudeks sõideti aprillikuus külla Tartu parimale korvpallikoolile Hugo Treffneri Gümnaasiumile. Siingi saatis edu JWG poisse, kes võitsid mõlemad mängud (30:25 ja 32:19). Sama aasta sügisel peetud Tallinna koolide karikavõistlustel pälvis karika samuti JWG meeskond, lisaks oli meeskonnas siis veel Erich Miido (vil 1937). Finaalis võideti GAG 34:28, sealjuures Möllerson-Möldrelt (nimevahetus 1938. aastal) 16 punkti.

1937. aasta TKSÜ esivõistlused tõid üllatusvõitja Poeglase Gümnaasiumi näol, kes poolfinaalis võitis JWG ja finaalis GAG 40:32. Hooaja lõpetuseks tegi JWG meeskond aprillikuus võistlussõidu Tartusse, võites Treffneri Gümnaasiumi suurelt 44:18, kuid kaotades Tartu keskkoolide koondisele 28:34. Võitja meeskonnas mängis kaasa Tartu õhtusest gümnaasiumist 18 aastane Heino Veskila, kes oli juba Eesti rahvuskooondise mees ja koguni Berliini olümpiamängudel käinud.

Kahel järgneval aastal, 1938. ja 1939., leiame TKSÜ esivõistluste võitjate nimekirjast taas Jakob Westholmi Gümnaasiumi meeskonna. 1937/38. hooajal kerkis koolis esile uus silmapaistev mängija Roman Ugam. TKSÜ mängudes tegi ta 6. novembri 1937. aasta mängus Tallinna Õhtukolledži vastu 81:17 rekordskoori, visates üksinda tolle aja kohta hiilgavalt 50 punkti! Koos Paavo Loosbergi, Arved Kallo, Harry Viilepi, Elvo Kilgase ja Kustas Leetjärvega tuli Ugam tollal prestiižse TKSÜ esivõistluste turniiri võitjaks. 5. veebruari finaalmängus JWG – Prantsuse Lütseum 43:36 tegi Ugam taas suurt skoori – temalt 28 punkti. TKSÜ esivõistlustel peeti ka koondarvestust. Kõigi koolide

(gümnaasiumid, progümnaasiumid, keskkoolid) kõigi vanuseklasside (A, B ja C) kokkuvõttes oli 1937/38. hooajal Tallinna parim kool JWG.

Roman Ugami hoog ei raugenud ka järgmisel hooajal. 1938. aasta 13. novembri TKSÜ mängus JWG – Toomkool 69:24 tuli tema poolt 36 punkti. Meeskond kordas eelmise hooaja TKSÜ esivõistluste võitja tiitlit. 12. veebruaril 1939 võideti finaalmängus 6. Gümnaasiumit (vene kool, kus mängis ka Joann Lõssov, kellelt 14 punkti) 51:31. Ugam oli siis juba Eesti liiduklassis mängiva Nõmme ÜENÜ meeskonna juhtiv mängija ja 1940. aastal võeti ka rahvuskoondisse mängus Leedu vastu. Koos temaga tulid TKSÜ meistriteks Aksel Puström, Harry Viilep (kapten), Kustas Leetjärv, Sigurd Jõerüüt, Naatan Pöld ja Jüri-Ivar Schipai. Sel hooajal oli koolil ka esimene rahvusvaheline kontakt. Tallinnasse tuli külla Kaunase Aušra meeskond. Tasavägisel mängus 5. aprillil 1939 sai JWG meeskond hea võidu 46:44 (Ugam – 18 p). Seekord olid meeskonda kaasatud ka progümnaasiumi poisid Harry Kütti ja Endel Kožemjakin. 1939/40. hooaega alustas meeskond taas edukalt, võites oktoobrikuus peetud TKSÜ karikavõistlused. Nüüd oli meeskonnas juba ka sõjajärgsete aastate Eesti üks tippmängijaid Arvo Putmaker (vil 1941).

Esimese iseseisvusperioodi kokkuvõttes võib öelda, et Jakob Westholmi Gümnaasiumis oli korvpall koolipoiste seas üks populaarsemaid spordialasid. Edukust peegeldasid TKSÜ esivõistluste tulemused ja kui 1920-ndail ja 1930-ndate algul oli parim Tallinna Reaalkool, kellele pakkus konkurentsi Poeglaste Humanitaargümnaasium (1931. aastast GAG), siis 1930. aastate lõpuks murdis Jakob Westholmi Gümnaasium eelnimetatute ülemvõimu ja sai edukaimaks Tallinna korvpallikooliks.

IN MEMORIAM

ERLEND TEEMÄGI

10. IV 1929 – 13. IV 2021

Teisipäeva, 13. aprilli varastel tundidel viis parandamatu haigus meie seast seltsi auliikme Erlendi. Mõni päev rohkem kui 92 eluaastat oli Suur Looja andnud mehele, kes jättis järele sügavaima vao, mida võib künda omas valdkonnas. Kahtlemata oli Erlend Eesti läbi aegade kõige viljakam tegija omas nišis – spordiajakirjanduses, -publitsistikas ja -statistikas. Seitsme kümnendi jooksul jõudis ta kirjutada, koostada või toimetada mitmes suurusjärgus trükiseid spordist, sellele lisaks kirjutada mõõtmatu koguse sportlikku sõna ajakirjanduses.

Ta leidis väga varakult, juba kümnenesena, oma kutsumuse, mis saatis teda terve pika ja väerika elu. Varateismelisena pidas ta juba kergejõustiku edetabeleid – see on midagi harukordset. Väga noorelt algasid ka kirjanduslikud katsetused algul Koigu koolis ja hiljem Otepää Gümnaasiumis. Koolist ellu astudes oli

noores Erlendis peidus kehalise ja vaimse tubliduse hea kooslus. Paelus sport, mis viis ta õpinguile Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskonda, aga tõmbas ka kauni emakeele kirjasõnaks vormimine. Tudengiaastail leidis Erlend end staadioniovaalilt – lemmikalaks kujunes kümnevõistlus, ala, mis hiljem sai nii tema kui kogu Eesti kergejõustiku kultusalaks.

Küllap polnud juhus, et sõnaseadmise lembus ja oskus viisid ta ülikooli järgselt toimetajatööle Eesti Riiklikku Kirjastusse. Sellest on nüüdseks täpselt seitse pikka kümnendit. Sama pikaks saab pidada Erlendi tööd Eesti kultuuripõllul, mida ajakirjandus, kirjandus ja ajalugu kahtlemata on. Elutöös kujunesid verstaapostide 1959 ja 1992 vahelised 33 aastat ajakirja Kehakultuur toimetuses. Tema otsesel osalusel peatoimetaja asetäitjana ilmus suure spordikultuuriloolise väärtusega spordiajakiri. Samas ajavahemikus, 1959–1990, ehk rekordiliselt 31



aastat oli ta Eesti Kergejõustiku Föderatsiooni juhatuse sekretär. Teda tõmbas kergejõustiku nimede-numbrite sõnatu keel, mis asjatundjale pakub vahel tekstist suurematki elamust. Erlendil aga jagus ka sõnaseadmise oskust ja niimoodi sündisid tuhandeid tekste peaaegu kõigis Eesti väljaannetes. Ta algatas oma teostega uue žanri Eesti spordikirjanduses, vahest isegi terves kirjanduses. Nägid ilmavalgust esimesed portreede raamatud sportlastest. Oma silmaga kohapeal nähtut oskas ta talletada suurepärasel kirjanduslikus tekstis, sh olümpiamängude sündmusi kõvade kaante vahele. See on tema osalusel Eesti spordikirjanduse kullafond. Hindamatu on tema osalusel autorina, toimetajana ja koostajana sündinud telliskivi paksune Eesti Spordi Biograafiline Leksikon, omalaadne kogu Euroopa mastaabiski. Sport on tulemusele orienteeritud tegevus ja tema vahendamisel ei tohi eksida nimede ja numbrite osas. Erlend oli selles suhtes äärmiselt nõudlik nii enda kui ka kolleegide ja kõigi spordi vahendajate vastu.

Kui uutmise ja vabanemise tuultes sündis 1989. aastal Eesti Spordiajaloo Selts, oli Erlend meie ühenduse üks asutajaliikmeid, hiljem juhatuse liige ja 2004. aastal pälvis auliikme nimetuse. Juba varem, 1990. aastal, oli ta valitud Eesti Kergejõustiku Liidu auliikmeks. Kergejõustik – see spordialade kuningas, oli ka Erlendi jaoks „kuningaks“. Ta pühendus selle „kuninga“ teenimisele jäägitult. Juba eakana, 80-sena pani ta ainuisikuliselt kokku Eesti kergejõustiku 100 juubeli puhul tõelise piibli – Eesti Kergejõustik 100. Kuni elu viimaste nädalateni oli ta

oma elu armastusega, kergejõustiku ja spordiala statistikaga hõivatud, leides uusi vaatenurki ala jäädvustamiseks.

Erlendi elutööd oli märgatud. 2010. aastal pälvis ta Valgetähe V klassi teenetemärgi ja riikliku spordi elutöö preemia ning 2019. aastal elutöö auhinna Euroopa Kergejõustiku Liidult.

Sport ilma vahendamiseta oleks marginaalne tegevus omade vahel kusagil staadionimurul. Erlend oli ise üks neist suurtest, kes spordi suureks vahendas oma sõnaga. Jääme mäletama tema väga suurt rolli kodumaise spordi suureks kirjutamise tõttu. Erlend elab edasi oma teoste ja kirjatükkide kaudu. Langetame leinas pea kalli seltsiliikme mälestuseks.

Seltsikaaslaste nimel Rein Järva

ANTO RAUKAS

17. II 1935 – 19. IV 2021

Anto Raukas sündis 17. veebruaril 1935. aastal Tartus kooliõpetaja peres. Tema mitmekülgsete huvidega haridustee kulges Hugo Treffneri Gümnaasiumis ning jätkus Tartu Ülikoolis, mille lõpetas 1958. aastal geoloogina.

Tulenevalt varajasest teadushuvist kaitses ta geoloogiakandidaadi kraadi edukalt 1962. aastal, olles vaid 26-aastane ning geoloogia-mineraloogia doktori-väitekirja 1973. aastal. Professori kutse omistati talle 1980. aastal ning 1987. aastal valiti ta Eesti NSV Teaduste Akadeemia liikmeks.

Anto Raukas oli viljakas publitsist. Ta on kirjutanud ise 34 ja toimetanud üle 120 raamatu. Tema sulest on ilmunud 500 teadusartiklit ning ligikaudu 800 lühiartiklit. Enam kui 30 riigis on ilmunud üle 800 tema publitsistlikku ja populaarteaduslikku trükist. Anto Raukas on võtnud osa paljudest teadusekspeetsioonidest ning juhtinud väga erinevaid rahvusvahelisi teadusprogramme. Tema laiahaardelist teadustööd on neljal korral tunnustatud teaduspreemiaga (1991, 1996, 2003, 2015). 1987. aastal omistati talle ENSV teenelise teadlase aunimetust, 1980. aastal Baeri preemia, 1982. aastal akadeemik Artur Luha preemia. Anto Raukas oli Tallinna linna aukodanik ning Eesti Vabariigi Valgetähe 3. klassi teenetemärgi kavaler. Briti Kuninglik Geograafiaselts valis ta 1998. aastal oma auliikmeks, Läti Ülikool audoktoriks



(1999) ja tunnustati Euroopa auteadlaseks (2010). Eesti üldsuse poolt on ta valitud 20. sajandi saja suurkuju hulka.

Anto Raukas oli edukas noorsportlane õpingute ajal Tartus ning kõrvuti teadustegevusega hinnatud spordielu korraldaja. Mitmekülsusest ja sportlikust andekusest räägivad võidetud noortemeistri tiitlid Tartus erinevatel aladel nagu tennis, võrkpall, suusatamine, kergejõustik. Endel Arandi õhutusel, Valter Kalami ja Heldur Tüütsi juhendamisel on ta tulnud korduvalt keskmaajooksudes Eesti meistriks, püstitanud 1000 m jooksus Eesti noorterekordi. Auhinnakapis on ka Eesti meistritiitel ning 1977. aastal omistatud meistersportlase nimetus matkamises. Tulevikku vaatav, seda eriti algaastatel, oli Anto Raukase osa Eesti orienteerumisspordi ja matkaspordi arendamisel. 1962. aastal valiti ta Eesti Orienteerumisföderatsiooni presiidiumi esimeseks esimeheks, ta on mitmete orienteerumisalaste raamatute autor ning võistlusmääruste koostajaid. Lisaks tegutses ta aktiivselt spordikohtunikuna (üleliiduline kategooria 1967. aastal). Kõrge tunnustusena pälvis Anto Raukas Soome Orienteerumisliidu kuldmärgi.

Pool sajandit oli Anto Raukas seotud Kalevi Spordiseltsiga. 1966. aastast alates, olles valitud volikogu või juhatuse liikmeks, kuulsime tihti tema mõtestatud arvamused ja konkreetsed ettepanekud spordielu korraldamiseks erinevates valdkondades. Need olid elukogenud, sporti hästi tundva, taktitundelise seltsikaaslase, Kalevi auliikme, hinnatud ja austatud Anto Raukase soovitusel oma spordiseltsile.

Eesti spordiajaloolased mälestavad sügava lugupidamise ning tänutundega akadeemik Anto Raukast kui maailmatasemel teadlast, äärmiselt mitmekülgset ja tulemuslikku ühiskonna- ja spordielu edendajat, kelle huvi orienteerumisspordi ajaloo vastu tõi 15 aastat tagasi Eesti Spordiajaloo Seltsi ridadesse.

Seltsikaaslaste nimel Reio Ojaver

HELDOR KÄÄRATS

24. I 1934 – 17. V 2021



Heldor Käärats sündis Pärnumaal omaaegses Jõõpre vallas, kus õppis Jõõpre seitsmeklassilises koolis. Ta lõpetas 1953. aastal Saku Maakorralduse ja Maaparanduse Tehnikumi ning 1968. aastal maaparandajana Eesti Põllumajanduse Akadeemia. Maaparandusspetsina ta peamiselt Pärnu EPTs ka töötas.

Heldor Kääratsit tunti tõstespordikohtuniku ja spordiajaloolasena. Kohtunikuna tegutses Heldor aastast 1949 (oli alates 2002 rahvusvahelise kategooria kohtunik), olles 1976–1988 Eesti Tõstespordiföderatsiooni kohtunikekogu atesteeri-

miskomisjoni esimees ja 1994–1995 tõstesporti-liidu juhatuse liige.

Ta on saatnud spordiajaloolisi töid Eesti Spordimuuseumi teatmematerjali kogumise võistlustele, korraldanud raskejõustikuajaloo väljapanekuid, avaldanud kirjutisi kodumaakonna ajalehes ja teinud koduloolisi uurimustöid. 2005. aastal astus ta Eesti Spordiajaloo Seltsi liikmeks. Heldor vedas kümme aastat Pärnumaal spordiajaloo seltsi tööd. Paikuse valla ajaloo uurimisse ja avalikustamisse antud panuse eest omistati talle 2004. aastal Paikuse valla vapimärk.

Sport jäi talle külge juba lapsena. Kaheksa-aastase koolipoisina kuulis Heldor esmakordselt Georg Lurichist, kes sai talle edaspidiselt kogu eluks eeskujuks. Ta ütles korduvalt enda kohta, et on Lurichi usku mees.

Heldori lemmikained olid ajalugu, geograafia ja kehaline kasvatus. Algkooli võimlemistundides ei rahuldanud teda üksnes risti-harki-kokku hüplemine ja hoopis tugevamaks asjaks pidas ta palliviskeid. „Rahvaste pall on tõsine sport. Kui selles läbi lööd, siis oled juba tegija poiss. Kuskil kuuendas-seitsmendas avastasime võrkpalli. Isegi talvel, kui sai vahetevahel internaadis oldud, panime fuajeesse võrgu üles.” on meenutanud Heldor. Saku Maakorralduse ja Maaparanduse Tehnikumis pidas Heldor ennast üsna mitu aastat maadlejaks. Tehnikumis tegi ka tõstmist ja kergejõustikku. Heldori meelisala oli kergejõustikus vasaraheide. Ta on võistelnud paarikümnel erineval alal, aga põhilised olid siiski male, võrkpall ja tõstmine.

Heldor on olnud võrdväärset tugev nii sportlase, organisatori kui kohtunikuna. Imetlust vääriwad olid tema teadmised spordiajaloo vallas. Heldori mälus talletusid mälestused ülima täpsusega: nimed, nimetused, aastad, kuupäevad, nädalapäevad, kas hommik, keskpäev või õhtu, kilogrammid, minutid, sekundid jne. Tema teadasaamiste huvi püsis hämmastavalt suurena, vaatamata kõrgele eale, kuni viimaste elukuudeni.

Mullu sügisel kohtus Heldor tõstja Mart Seimiga, õnnitles 30. sünnipäeval ja tegi põhjalikke märkmeid sellest, kuidas Mardil olümpiamängudeks valmistumine edeneb. Veel jaanuariski jätkus samal teemal vestlus tõstja treenerist isa Alariga, et tehtud intervjuude põhjal koostada järjekordne ülevaatlik artikkel. Ka mõned nädalad tagasi südameoperatsiooni oodates rääkis ta



lähematest kavatsustest ja võimalikest uutest kohtumistest ning viskas erksat võllanalja nagu tavaliselt.

Nüüd jäävad kõik uued kohtumised kohtumisteks mälestustes. Nagu ka selle tõsise olekuga mehe muhe huumor. Kahju, et lahkusid, aga aitäh, et olid, Heldor!

Seltsikaaslaste nimel Priit Neeme

OSVALD MÖTTUS

19. X 1930 – 22. V 2021



Osvald Möttus sündis 19. oktoobril 1930. aastal Urvaste vallas Võrumaal. Sõprade seas Ossiks kutsutul tekkis huvi spordi vastu juba algkoolis. Nagu on meenutanud teenekas spordijuht, kunagine pinginaaber Heino Jeret, oli kooliõpetaja Herbert Abelile järgnevas suusapoiste ravis kindel koht ka Osvaldil. Ossi edasine elu ongi tihedalt seotud sporditegemisega. Osvaldi innustajateks olid Harri Neem, Uno Orunuk ja Helmut Meier. Teda on jätkunud mitmete spordialade juurde. Sirvides vanu kirjatükke, võib ta olla ära märgitud ratsutajana Urvaste spordipäeval

Uhtjärve kaldal, jalgpallurina Võru koondises, Eesti karikavõistlustel, aga ka väravpallurina Viljandi meeskonna koosseisus „Jõud“ meistrivõistluste mängudes. Oma sportlikud vägiteod on Oss siiski teinud talvel suusatamise ning suvel jalgrattaspordiga ja orienteerumisega seotud aladel.

Esimese Eesti meistrivõistluse medali sai ta 1952. aasta talvel kahevõistluses, järgnesid medalid patrullsuusatamises (laskesuusatamise rakenduslik ala) ning suusatamises. Esmakordne Eesti meistritiitel 50 km suusatamises omistati 1956. aastal. Viimase Eesti meistrivõistluse medali põhiklassis pani ta taskusse 1979. aastal suundsuusatamises. Suvealadel on medaleid tulnud jalgrattakrossis ja omavanuste orienteerumisvõistlustelt. Suusatamises ja orienteerumises on ta saavutanud meistersportlase, suusatamises ka aumeistersportlase nimetuse.

Aastatel 1955–1964 oli Oss Jõud suusavõistkonna asendamatu liige. N Liidu maaspordiühingute meistrivõistlustel võitis ta individuaalselt 2 hõbedat ja 1 pronksi ning teatesuusatamises 1 kulla ja 5 hõbedat. Eesti meistrivõistlustel talialadel on ta võitnud individuaalses arvestuses 3 kulda, 6 hõbedat ja 6 pronksi ning teatesuusatamises 2 kulda, 2 hõbedat ja 3 pronksi.

Huvi spordi ja spordis toimunu vastu tõid ta 2002. aastal Eesti Spordiajaloo Seltsi ridadesse. Sinasõber spordiga oli Osvald viimaste nädalateni, olles alati kohal Viljandi Spordihoones võistlusi jälgimas ja ka kommenteerimas. Viimastel aastatel oli Osvald Viljandimaa vanimaks jooksjaks nii ümberjärvejooksul kui ka Viljandi Linnajooksul. Meie andmetel oli Ossile tema viimane ümber Viljandi järve tehtud ring 48 kord ja see ei ole lihtne number, see on ka 48 aastat. Raskusteta võib leida ta nime nii mõnegi esikoha taga Eesti Spordiveteranide Liidu suusatamise ja orienteerumise meistrivõistluste tabelis omas vanuseklassis.



Austusega jääme meenutama tõsist ja töökat Eestimaa spordimeest!

Spordiajaloosõprade nimel Ilmar Kütt

INFORMATSIOONIKS!

ESAS liikmemaks on 8 eurot (pensionäridel 5 eurot). Üldkogu otsusel on **liikmemaksust vabastatud 85-aastased ja vanemad.** Liikmemaksu vabastus kehtib ka auliikmetele. Loomulikult pole liikmemaksust vabastatutel keelatud seltsi oma panusega toetada. Seltsi sisseastumismaks on **2 eurot.**

Liikmemaksu (ja toetusi) on võimalik üle kanda **Eesti Spordiajaloo Seltsi arveldusarvele nr. EE951010152001602002** SEB pangas või tuua/saata seltsi esimehele Enn Mainlale (Rüütli 15, Tartu 51007, tel 56497632, E-mail: enn.mainla@gmail.com) või Tallinna osakonna liikmetel oma osakonnas Viive Reesarele (tel 6770829 või 59196767).

Täname, kui Sa oled selle aasta liikmemaksu juba tasunud!

□ □ □ □ □ □ □

**Täname Eesti Kultuurkapitali
seltsi tegevuse toetamise eest!**

□ □ □ □ □

Kasutatud ESOM kodulehel ilmunud materjale.

Fotod: ESOM fotokogu, Aldo Luud, Enn Mainla, Jaan Roomets, Gunnar Vaidla

□ □ □

**Eesti Spordiajaloo Seltsi Teataja nr 98
koostas ja toimetas Enn Mainla**